

درس مجموعه‌سازی و متون آن

• دکتر فرشته سپهر

استاد یار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال

بحث انتخاب را تدریس کرده‌ایم و کلیه کتاب‌های موجود نیز این‌طور تنظیم شده است و برای دانشجویان قابل فهم تر و راحت‌تر می‌باشد. در سال‌های اخیر کتاب‌های متعددی در زمینه مجموعه‌سازی تدوین شده است که هر یک حاوی سرفصل‌های درس مجموعه‌سازی است:

۱. مجموعه‌سازی در کتابخانه (انتخاب مواد کتابخانه‌ای)، علی سینایی، ویرایش سیمین عارفی، تهران: سمت، ۱۳۷۶، ۱۳۲ صفحه، وزیری، شومیز.
۲. مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها (سفارش و تهیه)، علی سینایی، ویراستار سیمین عارفی، تهران: سمت، ۱۳۷۶، ۱۱۲ صفحه، وزیری، شومیز.
۳. مجموعه‌سازی و خدمات تحویل مدرک، حمید محسنی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۲، ۳۷۰ صفحه، وزیری، شومیز.
۴. مجموعه‌سازی، محمد حسین دیانی، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۷.

در میان کتاب‌های ذکر شده در بالا که هر یک حاوی کلیه مطالب چه از نظر سرفصل مصوب و چه از لحاظ تجارب شخصی نویسنده در درس مجموعه‌سازی کامل و جامع می‌باشند و در ترم‌های مختلف هر یک برای تدریس چه به صورت فردی چه به صورت ترکیبی به دانشجویان معرفی شده و مورد تدریس قرار گرفته، کتاب تدوین شده توسط آقای سینایی چه از نظر سرفصل دروس چه یادگیری دانشجویان بهتر جواب داده است. به نظر می‌رسد که کتاب ایشان قبلاً به صورت جزوه درسی تدریس می‌شده و به همان شکل فشرده جزوه‌ای به شکل کتاب انتشار یافته، بدین لحاظ از نظر ساختاری، برای یادگیری دانشجویان مبتدی کارشناسی بسیار کاربرد دارد. البته در این کتاب بخصوص در فصل اول مطالب بسیار تکرار شده است و به دلیل اینکه مورد تجدید نظر قرار نگرفته بسیاری از مطالب جدید در آن ارائه نشده است. لیکن از لحاظ اصول پایه و

درس مجموعه‌سازی یا فراهم‌آوری یا انتخاب و تهیه مواد که به معنای ساختن مجموعه یک کتابخانه با توجه به اهداف و مراجعان آن کتابخانه می‌باشد از دروس پایه و تخصصی در دوره‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های ایران در هر سه مقطع کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس می‌شود (در دوره کارشناسی ارشد برای دانشجویانی که رشته تحصیلی غیر کتابداری هستند) این درس در ۴ واحد در دو ترم متوالی، اصول انتخاب مواد کتابخانه (دو واحد نظری) و تهیه و سفارش (یک واحد عملی و یک واحد نظری) در ترم دوم و سوم تدریس می‌شود. انتخاب مواد کتابخانه‌ای با هدف آشنایی با مواد کتابخانه و مسائل و شیوه‌های انتخاب این مواد با توجه به نوع و نیازهای مراجعان کتابخانه در حال و آینده می‌باشد. در این دو واحد سرفصل‌های مصوب عبارت است از: شناخت جامعه کتابخانه، انواع کتابخانه، اهداف کتابخانه، خط‌مشی، شرکت‌کنندگان در انتخاب، انواع انتخاب، شناخت و ارزشیابی مواد کتابخانه، سانسور، و جین و همکاری بین کتابخانه‌ها و شرایط لازم برای آن.

در سفارش و تهیه مواد، هدف شناسایی و آشنایی با روش‌های مختلف تهیه و سفارش مواد کتابخانه‌ای است و در این دو واحد کلیاتی درباره انتخاب، تهیه مواد کتابخانه، بازار کتاب، شیوه‌های تهیه مواد کتابخانه‌ای فارسی و لاتین، سفارش مستقیم و غیرمستقیم، کارهای پیش از سفارش، مراحل سفارش، کارهای فصلی و دوره‌ای، تدریس می‌شود.

ظاهراً در دانشگاه‌ها طبق سرفصل‌های مصوب درس سفارش و تهیه مواد در (مجموعه‌سازی ۱) تدریس می‌شود و پیش‌نیاز انتخاب مواد کتابخانه‌ای است که در (مجموعه‌سازی ۲) تدریس می‌شود. در حالی که برای هر سفارشی قبلاً باید انتخاب را انجام دهیم و به نظر من درس سفارش پیش‌نیاز انتخاب نیست، بلکه درس انتخاب پیش‌نیاز سفارش است. البته در کلیه دوره‌ها اول

ندیده‌اند. پس معرفی اجزای یک کتاب و حتی بحث درباره خواندن در کلاس ضروری به نظر می‌رسد.

البته کتاب مجموعه‌سازی آقای سینایی باید مورد تجدید نظر قرار گیرد و در آن باید راجع به مطالب الکترونیکی و اینترنت و خدمات تحویل مدرک، پایگاه‌های اطلاعاتی و چگونگی شناخت مجموعه کتابخانه در دنیای کنونی بحث شود. مهم‌ترین ویژگی این کتاب حجم کم و فشرده و جامع بودن مطالب است.

به هر حال در تألیف کتاب مجموعه‌سازی تجارب نویسنده در برخورد با نیازهای روز دانشجویان باید مورد نظر قرار گیرد و کلیه جوانب حوزه موضوعی با توجه به سطح آگاهی دانشجویان ارائه شود.

***

در تمامی کتاب‌های ذکر شده کلیه مسائل مجموعه‌سازی آورده شده است، لیکن من پیشنهاد می‌کنم که چند مطلب هم در درس مجموعه‌سازی اضافه شود، چرا که در چهار سال دوره کارشناسی در هیچ کجا دانشجویان آشنا نمی‌شوند.

۱. حق مؤلف و حق نشر که فقط در صفحه حقوق نام آن آورده می‌شود. باید به طور کامل و جامع برای دانشجویان تدریس شود تا با مسائل حقوقی حق مؤلف آشنا شوند.

۲. شاین و شابک در هیچ کجا در کتابداری تدریس نمی‌شود که باید به طور کامل و مفصل تدریس شود.

موارد ذکر شده مسائلی است که در سرفصل‌ها باید مورد توجه قرار گیرد و کمبود سرفصل‌های موجود است.

اولیه انتخاب و سفارش بسیار فشرده و جامع می‌باشد.

کتاب مجموعه‌سازی آقای حمید محسنی از لحاظ ساختار و تازگی مطالب بسیار جامع و کامل و خوب تدوین شده است و نویسنده کوشش بسیار نموده که کلیه مطالب تازه مجموعه‌سازی در آن جمع‌آوری شود. این کتاب مکمل بسیار خوبی برای کتاب آقای سینایی است و چندین دوره به تنهایی مورد آزمایش قرار گرفته و به دانشجویان تدریس شده است، اما با توجه به حجم زیاد نوشته‌ها و مطالب دانشجویان در یادگیری آن دچار مشکل می‌شوند. البته برای دانشجویان دوره کارشناسی ارشد بسیار مفید و خوب می‌باشد.

کتاب مجموعه‌سازی آقای محمد حسین دینانی هم بسیار خوب تدوین شده و حاوی کلیه مطالب راجع به مجموعه‌سازی می‌باشد. لیکن بحث کتاب و کتابت بحثی است که دانشجویان باید در کتابخانه و کتابداری آن را بیاموزند. بدین ترتیب در مجموعه‌سازی باید ساختار کتاب و چگونگی معیار انتخاب کتاب را آموزش ببینند نه تاریخچه کتاب و کتابت را.

در کتاب آقای سینایی هنگامی که بخش معیارهای ارزشیابی را تدریس می‌کنیم، تمام قسمت‌های یک کتاب مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نتیجه دانشجویان با تمام اجزای کتاب و معیارهای ارزشی آن برای انتخاب آشنا می‌شوند.

دانشجویان ترم دوم و سوم کتابداری که درس مجموعه‌سازی را می‌آموزند، بسیار جوان، ناپخته و از جامعه‌ای برمی‌خیزند که کاملاً با مسأله خواندن و بخصوص شناخت کتاب و کلیه مواد کتابخانه‌ای بیگانه هستند. بسیاری از آنان حتی یک کتابخانه خوب را هم